

Һ. СЕЈИДБӨЈЛИ

ГАРАЧА ТОЈУҒУН БАЛАЛАРЫ

М. Ф. Мухоморов
Азербайжан Республикасы
ҮНТМ ИҢТЯКХАНАСЫ

Хээр дэнзинин чэнбунда бир ада вар иди. Бу аданын дөрд бир тэрэфи су иди. Адада балыгчылар жашајырды. Балыгчыларын гэшэнк евлэри, јашыл бағчалары вар иди.

Балача Назим дә бу адада јашајырды. Онун атасы балыгчы иди, анасы ушаг бағчасында ишлэјирди. Һәр сәһәр онлар ишә кедирдиләр. Назим исә, чантасыны көтүрүб мэк-тәбә тәләсирди.

Пајыз ајларында бу аданын саһилләрина узаг өлкәләрдән чохлу гушлар учуб кәлирдиләр. Бу гушлар дәниз саһилиндә, галын коллугларда өзләрина јува тикиб гышлајырдылар. Баһар кәлән кими бу гушлар тәзәдән узаг өлкәләрә учурдулар.

Назим гушлары чох сеvirди. О, бош вахтларында колларын далында кизлэниб, гонаг кэлмиш гушлара тамаша едирди. Назим бүтүн гушлары таныйырды. Бах: о суда чимэн гушлар өрдэкләрди. Көр нечә дә асан үзүрләр, бир жердә суја баш вуруб башга бир жердән чыхырлар, сонра үзә-үзә саһилә кәлирләр. Онларын ганадлары ал-әлвандыр. Ләләкләри јашыл, гәһвәји, зүмүрд рәнкинәдир. Гуруглары лүмәкдир. Өрдәкләр судан чыхан кими өзләрини сил-кәләјиб бир-бирләрини чағырырлар.

— Күррр-күррр...

Бәс о нәдир? Онун ганадларынын үстү ағдыр. Ағ ганадларын алтындан чәһраји ләләкләри көрүнүр. Димдији дә гырмызыдыр. Нечә дә узун бојну вар! Бу гушун ады гызыл газдыр. Гызыл газ узун бојнуну дала дөндәриб белини гашыјыр. Бу вахт судан гәһвәји ләләкли гушлар чыхыр. Онлар хырда көзләрини өрдәкләрә зилләјиб бир-бири илә сөһбәт едирләр:

— Га-а-а... Гаг... гаг...

Елә ки, баһар кәлди, Назимин јашадығы адада отлар чүчәрди. Мејвә ағачлары чичәк ачды. Су гушлары Шимал өлкәләринә учмаға башлады. Назим кәдәрләнди. Ахы о, гушлары чох сеvirди.

Бир сәһәр Назим мәктәбә тәләсирди. Јолдашы Сәмәд дә онунла кедирди. Бирдән икиси дә дајандылар. Сәмәд коллара сары гачды. О, тезликлә Назимин јанына гајытды. Әлиндә бир нечә әлван гуш ләләји вар иди.

— Назим, бах, көр нә гәшәнк ләләкдир...

Назим, ләләкләри алыб бахды. Гырмызымтыл-гәһвәји рәнкли ләләкләрин үстүндә гара милләр вар иди. Назим деди:

— Бу турач ләләкләридир.

— Нә билдин?

— Рәнкиндән. Өзү дә ана турачдыр. Дејәсэн, түлкү ја чаггал јазыг гушу тутуб, јејиб.

Сәмәд Назимә инанмады. О, ләләкләри Назимин әлиндән алыб деди:

— Неч елә шеј ола билмәз. Јалан дејирсән.

Сәмәдин сөзләри Назимә јаман тохунду. О деди:
— Јалан нијә дејирәм. Инанмырсан кәл колларын арасыны ахтараг.

Сәмәд сорушду:

— Даһа колларын арасыны нијә ахтараг.

— Она көрә ки, турач һәмишә колларын арасында јумуртлајыр.

— Ахы онда мәктәбә кечикәрик.

— Кечикмәрик.

Сәмәд фикирләшиб деди:

— Јахшы, кәл ахтараг.

Онлар чанталарыны јолун кәнарында гојуб, колларын арасыны ахтармаға башладылар.

Чох ахтардылар, амма бир шеј тапа билмәдиләр, Сәмәд Назимә күлдү.

— Сәнә демәдин ки, јалан данышырсан... Кәл кедәк, јохса дәрсә кечикәрик.

Назим исә һеј ахтарырды.

— Истәјирсән сән кет. Мән турачын јумурталарыны тапмалыјам.

— Бу колларын арасында јумурта-зад јохдур...

Бирдән Назим севинә-севинә гышгырды:

— Вар... Будур, еј, јумурталар. Өзү дә көр нечә дәнә...

Сәмәд дә гачыб Назимин јанына кәлди. Сых колларын арасында гуру отлар сәрилмишди Бу отларын үстүндә тојуг јумуртасындан бир азча кичик јумурталар вар иди. Онлар көјүмтүл рәнкдә идиләр. Назим јумурталары сәјмаға башлады:

— Бир, ики, үч, дөрд, беш, алты, једди, сәккиз...

Назим, јумурталары аста-аста көтүрүб папағына долдурду.

Сәмәд тәәччүблә деди:

— Нә чохдур... Онлары һара апарырсан?

Назим:

— Бу јумурталар бурда галса, түлкүләр, чаггаллар онлары сындырыб јејәрләр...

Инди сизә кимдән дејим, Назимкилин һәјәтләриндәки гушлардан.

Назимин атасы һәјәтин дөврасинә чәпәр чәкмишди. Бу чәпәр көһнә балыг торундан иди. Һәјәтдә бир хоруз, үч дәнә дә тојуг варды. Хоруз чох бәзәкли иди. Онун ал-әл-ван ләләкләри, гыпгырмызы пипији вар иди. Буна көрә хоруз өзүндән разы иди. О, һәр сәһәр адамлары јухудан ојадыб чағырырды.

— Гуг-гулу-гу-у-у... Даһа бәсдир јатдыныз. Гуг-гулу-гу-у-у... дурунуз, ојаныныз ..

Тојуглар исә, башга-башга идиләр. Ағ тојуг һамыдан көк вә тәнбәл иди. Чил тојуг һәм арыг иди, һәм дә ачиз. Гарача тојуг исә бир аз дирибаш иди. Гарача тојуг о бири тојуглардан ајры кәзәрди. Ағ тојугла чил тојуг чох пахыл идиләр. Гарача тојуг исә, һеч онлара охшамырды. Онун һеч кәслә иши олмазды. Лакин һәр шејлә марагланарды.

— Гуг-гуг... бу нәдир белә выжылдајыр?... Һә-ә... бу бө-чәкдир... гуг-гуг... о нәдир елә хышылдајыр? Бу дәниз лә-

пәләридир. Бәс бу нә сәсдир?.. Гу-гу... бу күләкдир... Бу да тураҗадыр, нә гәшәнк охујур... Каш онун кими уча биләјдим!..

Гарача тојуг башыны јана чевириб көјдә учан гушлара бахарды. Онун учмаға чох һәвәси вар иди. Амма, һејф ки, уча билмирди. О, дејирди:

— Аһ... каш уча биләјдим. Ганад чалыб галхардым бу-лудлара, ордан һәр јерә тамаша едәрдим... гуг-гуг, бир учум... бәлкә о булудлара гәдәр уча билдим?!

Буну дејиб, гарача тојуг һинин дамына галхырды. Ора-дан ганад чалыб бир аз учурду. Амма тез јорулурду. Ағыр бир даш кими куппулту илә јерә дүшүрдү. Буну көрән ағ тојугла чил тојуг гаггылдајыб күлдүрдүләр.

Гарача тојуг јазыг-јазыг көзләрини дөјүб гаггылдајыр, бир кәнара чәкилирди. О, баша дүшүрдү ки, һеч вахт уча билмәјәчәк. Она көрә дә чох кәдәрләнирди. О, кечәләр јуху

көрүрдү, көрүрдү ки, раһатча ганад чалыб учур. Булуд-лара чатыр. Орада сүзүр, сүзүр... Јорулмаг билмир.

Белә јухулардан сонра, гарача тојуг, тәзәдән учмаг һә-вәсинә дүшүрдү. О, јенә һинин дамына чыхыр, гамәтини дүзәлдиб учурду, амма о саат јорулуб јерә дүшүрдү.

Бир дәфә чил тојуг ганадларыны ачыб она деди:

— Гаг-гаг-гаг өзүнү јорма, ај гарача... Сәндән учан то-југ чыхмаз...

— Га-га... га...га бүтүн тәгсирләр мәним ата-анамдадыр. Онлар мәнә ушаглыгдан учмаг өјрәтсәјдиләр, инди мән јахшыча учардым.

Ағ тојугла чил тојуг јенә гаггылдајыб күлдүләр. Ағ тојуг деди:

— Гаг-гаг... елә күлмәли шејләр данышырсан ки, бишмиш тојугун да күлмәји кәлир... Уча билмәмәјин бәс дејил, бир ата-ананы да тәгсирләндирирсән.

Чил тојуг да үз-көзүнү туршудуб деди:

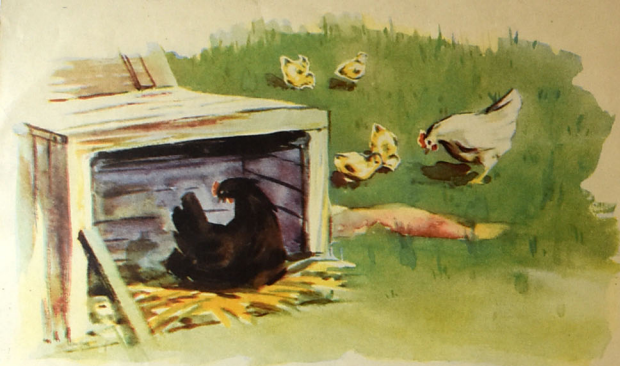
— Га-га-гарача, һүнәрин варса, өз чүчәләринә учмаг өј-рәт...

Гарача тојуг онлара чаваб верди:

— Га га...га... јахшы, гојун күрт дүшүм, чүчә чыхарым, көрүн онлара нечә учмаг өјрәдәчәјәм...

Ағ тојугла чил тојуг ганадларыны јелләјиб гаггылда-дылар.

— Гаг-гага-гага... гарача, чох өјүнмә, сәнин чүчәләрин
 һеч вахт уча билмәјәчәк...

Гарача тојуг өз сөзүнүн үстүндә дурду:

— Га-га... көрәрик...

Тојуглар күрт дүшдүләр. Онлар түкләрини үрпәрdir, гаггылдайыб аләмә сәс салырдылар. Ағ тојугла чил тојугун јумурталары агаппаг иди. Гарача тојугун јумурталары исә кичик иди. Өзү дә көјүмтүл иди. Үстүндә дә ағ халлар варды.

Бир нечә күн дә кечди. Ағ тојугла чил тојугун јумурталары парчаланды. Орадан јарымчылпаг, сарыдимдик, лүмәкганад чүчәләр чыхды.

Бир аз сонра, гарача тојугун да иситдији јумурталардан хырда балалар чыхмаға башлады. Онлар да јарымчылпаг, лүмәкганад идиләр. Амма ади чүчәләрден хырда идиләр.

Ағ тојугла чил тојуг башларыны тәрпәдиб дедиләр:

— Вај, нә кифир чүчәләрdir...

Гарача тојуг динмәди. О, ганадларыны ачды. Јумуртадан чыхан чүчәләри иситмәјә башлады.

Тојугларын чүчәләри күндән-күнә бөјүјүрдүләр. Гарача тојугун чүчәләри о бири чүчәләрден ајрылмаға башлајырды. Онларын бәдәнләри түкләндикчә, даһа гәшәнк олурдулар. Башлары вә белләри һәм гырмызы, һәм дә гызылы рәнкә бөјәнырды. Гујруг тәрәфләри исә, боз халларла өртүлүрдү. Күндән-күнә бу халлар бәзәкли халча кими рәнкән-рәнкә дүшүрдү. Онлар тор чәпәри ашыб колларын арасында ешәләнмәји хошлајырдылар. Гарача тојуг һеч вахт онлары тәк бурахмырды. О да балаларынын далынча коллара сары гачырды.

Бир дәфә, гарача тојугун бәзәкли балаларындан бири бөјнуну ирәли узадыб чығырды.

— Да-а-д мәни тутдулар.

— Гарача тојуг бу сөзү ешидиб диксинди:

— Оғлум, бу нә сөздүр сән дејирсән... Јахшысы будур ки, чүккүлдәјәсән.

Амма, гарача тојугун бәзәкли балалары чүккүлдәмәдиләр. һамысы сәс-сәсә вериб чығырышдылар:

— Да-а-д мәни тутдулар... Да-ад-д мәни тутдулар...

Бу сәси ешидән о бири тојуглар дедиләр:

— Вај, бу нә биабырчылыгыдыр... Ким тутур?.. Ким тутурлар?

Гарача тојугун балалары исә һеј чығырырдылар.

— Да-а-д мәни тутдулар...

Бу сөзләри ешидән кими ағ тојугла чил тојуг горхуб балаларыны һинә салырдылар. Елә билирдиләр ки, түлкү јахуд чаггал кәлиб онлары тутачаг. Буну көрән гарача тојуг исә гаггылдајыб күлүрдү.

Күнләрин бир күнүндә, гарача тојуг өз балаларына учмаг өјрәтмәјә башлады. О, тојуг һининин дамына чыхды. Бир-бир балаларыны өз јанына чағырды. Сонра һинин үс-түндән евин дамына учду. Орада отуруб балаларыны чағырды. Балалары бир-бир онун далысынча учдулар. Амма дама чатмамыш, јерә дүшүрдүләр. Ағ тојугла чил тојуг онлара бахыб күлүрдүләр. Гарача тојуг өз фикриндән дөн-мүрдү:

— Мәним балаларым учачаглар, көрәрсиниз учачаглар...

Беләликлә гарача тојуг һәр күн евин дамына учур, орада отуруб балаларыны чағырды. Ахыр ки, бир күн, балаларынын бири онун јанына уча билди. Сонра о бири балалары да бир-бир дама гондулар... Гарача тојуг севинди. О димдијини бир-бир балаларынын димдијинә сүртүб онлары өпдү.

Ағ тојугла чил тојуг онлара бахыб, пахыллыг едирдиләр:

Гарача тојугун балалары кет-кедә бөјүјүр, гәшәнк олур, бәдәнләри даһа әлван ранкләрлә, даһа көзәл халларла бәзәнирди.

Инди бу бәзәкли балалар һәјәтдән учуб лап узаглара кедирдиләр. Әввәлчә гарача тојуг чох никаран галырды. Амма сонралар буна өјрәшиди. Тезликлә онун балаларынын һамысы учуб кетдиләр. О, тәк галды. Чох кәдәрләнди. Амма, тез-тез таныш сәсләри ешидиб севинирди. Узагдан кәлән бу сәсләр онун балаларынын сәсләринә чох охшаырды. Онлар:

— Да-а-д мәни тутдулар...—дејә чығырышырдылар.

Гарача тојуг билмирди ки, бөјүтдүјү балалар, турач балаларыдыр. Бунлар Назимин кәтирдији турач јумурталарындан чыхмышлар.

Илләр кечдикчә бу бәзәкли гушларын сајы чохалырды. Онлар һәрдәнбир гарача тојуғун јанына гонуб, онунла бир јердә дәнләнирдиләр. Гарача тојуғ онлара бахыб дејирди:

— Га-га...гаг... Јәгин ки, бу гушлар мәним нәвәләримдир. Га-га... демәли мән нәнә олмушам.. гочалдым, кетдим...

Амма нә ағ тојуғ, нә дә чил тојуғ динирди. Онлар инди көрүрдүләр ки, гарача тојуғ чох јакшы анадыр. О, ушағларына һәр шеј өјрәтмишди. Һәтта учмағ да.

Назим исә даһа бөјүк оғлан олмушду. О, турачлары јакшы горујурду. Јолдашлары да она көмәк едирдиләр.

Инди Назимкилин јашадығы адада боллу турач вар. Бу бәзәкли гушлар колларын арасында кизләниб ушағларла кизләнпач ојнајырлар. Онлар шән сәсләрлә чығырышырлар...

— Да-а-д мәни тутдулар.

Назим бу сәсләрә гулаг асыб севинир. Гоншу һәјәтләрин тојуғлары исә гарача тојуғу тәбрик едирләр. Гарача тојуғ һавада ганад чалан турачлара бахыб фәрәһләнир, јанына гонаг кәлән тојуғлара дејир:

— Мән өзүм уча билмәдимсә дә, балаларым јакшыча учурлар. Мән чох хошбәхт анајам.

М. Ф. Ахундов ады
Азәрбајҹан Республикасы
ҮНТМН КИТАПКАНАСЫ

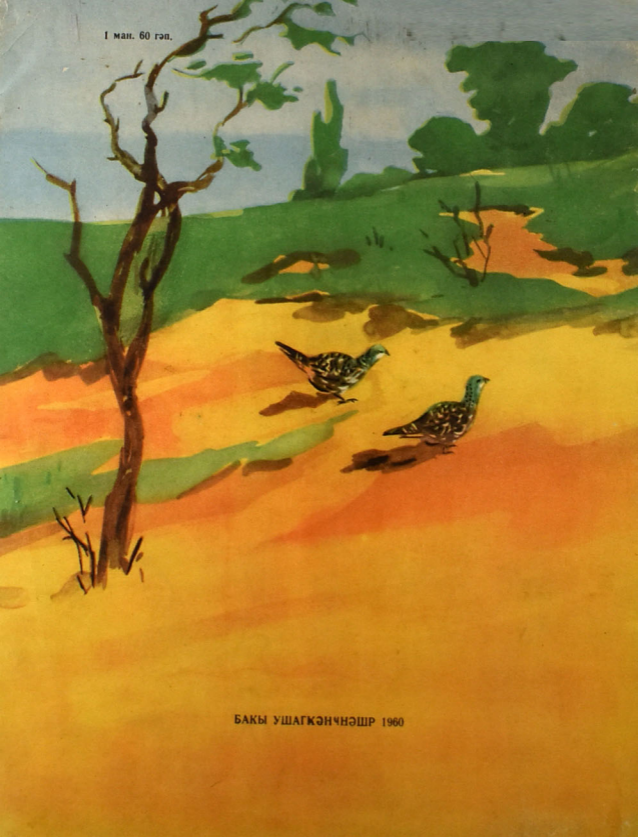

Ред. А. М. Тағароқ

Сендзейан Гасан Мехти оғам
ЦМЛЯТЫ ЧЕРНОЙ КУРИЦЫ

Редактору Кушман Касимла, Бакан редактору А. Агалев
Теле. редактору В. Аманжолу, Корректору Д. Балајев
Цена экземпляра: 201-1900-чы аз. Форматы 60х92^{1/2}—1м2 ч. и. и. и.
сб-ашир. и. Д.1. Тиражи 15000. Сөзәрсе 1071. Гүнаһте 1 мав. 92 гм.
Тиражкөчүрүр. Бакан. Фототипта күчүрүр. Б.
Азәрбајҹан ССР Мәдәнијет Нәшрәтләрини 26 комитет
Адына мәтбәкс. Бакан. Өлкә Баканлыгы күчүрүр. 1.

1 ман. 60 гэл.

БАКЫ УШАГКЭНЧНЭШР 1960